

تبریز میزبان روایتی از مشروطه بر تار و بود قالی

ششمین نشست تخصصی عصر قالی آذربایجان در اتاق بازرگانی تبریز برگزار شد و طی آن، فعالان این حوزه، به واکاوی ویژگی‌های هنری و تاریخی برخی قالی‌های اواخر قاجار پرداخته و بر پیوند میان هنر قالی‌بافی آذربایجان، مسیرهای تاریخی تجارت و تحولات اجتماعی دوره‌ی مشروطه تأکید کردند.

به گزارش روابط عمومی اتاق بازرگانی تبریز، امید بنام، طراح و محقق قالی، در این نشست با اشاره به ویژگی‌های قالی چلسی یکی از آثار مورد بررسی، اظهار کرد: نمونه‌هایی از آثار اوایل قرن شانزدهم که در کتابخانه سلطنتی تبریز طراحی و تولید شده است، می‌تواند برای تطبیق با این اثر مورد توجه قرار گیرد.

وی ادامه داد: در این آثار نیز همانند نمونه حاضر، شیوه کارگاه‌های سلطنتی نگارگری قابل مشاهده است و استفاده از نقش‌هایی همچون اژدها، سیمرغ، طاووس و انواع حیوانات و دیگر عناصر تصویری در آنها بسیار متداول بوده است.

این کارشناس با اشاره به جزئیات تصویری اثر، گفت: پرندگان به کاررفته در تصویر به وضوح قابل مشاهده هستند و در بخش‌های بالایی و پایینی قالی چلسی دو صحنه شکار به تصویر کشیده شده است که نشان دهنده دقت و هوشمندی هنرمند در ترکیب بندی و چیدمان عناصر است.

وی افزود: این ترکیب بندی، زیبایی و پویایی خاصی به اثر بخشیده و در سال‌های گذشته نیز نمونه‌های ارزشمندی در تبریز اجرا شده است که از نظر مواد اولیه و شیوه رنگ آمیزی، شباهت زیادی با این اثر دارند.

بنام با اشاره به تأثیرپذیری هنرمند از قالی چلسی، اظهار کرد: در اجرای این اثر، قالی چلسی به عنوان یکی از منابع الهام مورد استفاده قرار گرفته و هنرمند با بهره‌گیری از دانش و تجربه خود در زمینه رنگ و بافت، این الگو را بازآفرینی کرده است.

دبیر نشست‌های عصر قالی آذربایجان اضافه کرد: نمونه‌هایی از این شیوه الهام‌گیری و بازآفرینی در سال‌های گذشته در دیگر شهرها نیز اجرا شده است.

روایت باسکرویل؛ معلم آمریکایی در کنار مشروطه خواهان تبریز

بنام، در بخش دیگری از سخنان خود با اشاره به زندگی و نقش هوارد باسکرویل در جنبش مشروطه، گفت: باسکرویل، معلم آمریکایی، در پاییز سال ۱۲۸۶ هجری شمسی به دعوت مدرسه مموریال تبریز برای تدریس تاریخ به ایران آمد و حضور او در تبریز هم‌زمان با دوره استبداد محمدعلی شاه و اوج گیری جنبش مشروطه خواهی در این شهر بود.

وی افزود: باسکرویل پس از آشنایی با شرایط اجتماعی و سیاسی تبریز و مشاهده مبارزات مردم برای دفاع از مشروطه، تصمیم گرفت در کنار مشروطه خواهان قرار گیرد. این تصمیم با مخالفت کنسولگری آمریکا مواجه شد و از او خواسته شد در فعالیت‌های سیاسی و نظامی دخالت نکند.

بنام ادامه داد: باسکرویل در واکنش به این درخواست، پاسپورت خود را پس داد و در کنار مردم و مبارزان تبریز قرار گرفت.

وی گفت: پس از این حوادث، گروهی از جوانان در تبریز گرد هم آمدند و باسکرویل به آنان آموزش نظامی داد و در جریان مبارزات مشروطه خواهان تبریز، در کنار مردم علیه نیروهای مخالف مشروطه جنگید.

این کارشناس با اشاره به کشته شدن باسکرویل اظهار کرد: روز دوشنبه ۳۰ فروردین ۱۲۸۸، وی در جریان یکی از نبردهای سنگین در تبریز بر اثر اصابت گلوله جان باخت. پس از آن نیز تشییع جنازه باشکوهی برای او برگزار و پیکرش در تبریز به خاک سپرده شد.

وی ادامه داد: چند سال بعد، با پیشنهاد شیخ محمد خیابانی، مقرر شد زنان تبریز قالیچه‌ای را به پاس قدردانی از فداکاری باسکرویل ببافند و آن را برای مادر او در آمریکا ارسال کنند، اما این قالیچه هرگز به دست خانواده باسکرویل نرسید.

بنام با اشاره به آثار مرتبط با انقلاب مشروطه در آذربایجان، گفت: در برخی قالیچه‌های بافته شده در این منطقه، قهرمانان مشروطه از جمله ستارخان و دیگر مبارزان به تصویر کشیده شده‌اند و این آثار بخشی از روایت تاریخی و فرهنگی مردم آذربایجان از انقلاب مشروطه را در خود حفظ کرده‌اند.

تبریز در مسیر تجارت تاریخی ایران

حسن اسودی، پیشکسوت حوزه تاریخ با اشاره به موقعیت ایران در مسیرهای تجاری تاریخی اظهار کرد: ایران از موقعیت بسیار مهمی در مسیر تجارت برخوردار بوده و در دوره‌های مختلف، رفت و آمد و مبادلات تجاری متعددی از مسیرهای زمینی و دریایی از طریق کشور انجام می‌شده است.

وی ادامه داد: در دوره صفویه، وضعیت ایران از نظر تجارت شرایط نسبتاً مطلوب تری داشت و فعالیت های تجاری رونق بیشتری پیدا کرده بود، اما با گذشت زمان و تضعیف دولت صفوی، شرایط تجارت نیز دستخوش تغییر شد.

اسودی با اشاره به نقش شهرهای مختلف ایران در تجارت تاریخی، افزود: مسیرهای تجاری از شهرهایی مانند تبریز و کرمان عبور می کرد و این شهرها در دوره های مختلف از مراکز مهم تجارت و مبادلات کالا به شمار می رفتند.

این کارشناس با بیان اینکه تجارت در دوره های مختلف تاریخی فراز و نشیب های بسیاری داشته است، گفت: در دوره قاجار نیز تجارت از مسیر ایران همچنان رونق داشت و آذربایجان و به ویژه تبریز، به دلیل موقعیت جغرافیایی و ارتباط با مسیرهای تجاری، نقش مهمی در این زمینه ایفا می کرد.

وی خاطرنشان کرد: بررسی روند تجارت و زندگی اقتصادی مردم در این دوره ها نشان می دهد که رونق یا افول مسیرهای تجاری، تأثیر مستقیمی بر شرایط اجتماعی و اقتصادی شهرها و مناطق مختلف کشور داشته است.

روایت رضا همراز از تجار قالی در عصر مشروطیت

رضا همراز، نویسنده و پژوهشگر نیز در ادامه این نشست گفت: سخن گفتن از تاریخ قالی آذربایجان و همچنین بافندگان، تجار، فروشندگان، رنگران، رفوگران، پرداخت کاران و نقاشان قالی، کاری بسیار دشوار و به غایت پیچیده است.

وی ادامه داد: در این عرصه کم و بیش قلم فرسایی هایی صورت گرفته است، اما اینکه تا چه اندازه به این موضوع پرداخته شده، پرسشی است که پاسخ آن را باید از صاحب نظران و خبرگان این حوزه شنید.

همراز افزود: در این فرصت کوتاه قصد دارم شرح حالی از دو تن از کوشندگان و تجار قالی در عصر مشروطیت بیان کنم؛ دو چهره ای که جز مرحوم حاج رسول صدیقانی و حاج میرزا آقا فرش نیستند.

وی با اشاره به تحولات اجتماعی دوره مشروطه اظهار کرد: مفاهیمی همچون قانون، آزادی، عدالت، مشارکت عمومی و مسئولیت اجتماعی که پیش از آن عمدتاً در محافل محدود روشنفکری مطرح بودند، به تدریج وارد فضای عمومی جامعه شدند و بر حوزه های مختلف زندگی تأثیر گذاشتند.

همراز ادامه داد: حاج رسول صدیقانی از نخستین تجار بزرگ و از مشروطه خواهان آذربایجان بود که در جریان مشروطه و تحولات اجتماعی آن دوره، نقش قابل توجهی داشت.

وی با بیان اینکه تجارت در دوره های مختلف تاریخی فراز و نشیب های بسیاری داشته است، گفت: در دوره قاجار نیز تجارت از مسیر ایران همچنان رونق داشت و آذربایجان و به ویژه تبریز، به دلیل موقعیت جغرافیایی و ارتباط با مسیرهای تجاری، نقش مهمی در این زمینه ایفا می کرد.

وی خاطرنشان کرد: بررسی روند تجارت و زندگی اقتصادی مردم در این دوره ها نشان می دهد که رونق یا افول مسیرهای تجاری، تأثیر مستقیمی بر شرایط اجتماعی و اقتصادی شهرها و مناطق مختلف کشور داشته است.

وی با ارائه شرح حالی از زندگی و فعالیت حاج میرزا آقا فرش، بر اهمیت نقش تجار قالی همانند میرزا آقا فرش در حمایت مالی انقلاب مشروطه تبریز تأکید داشت.

قالیچه مشروطه، رسانه دستبافته

امیر رضا بهشتی، دانشجوی فرش نیز با ارائه مطلب تحقیقی در خصوص قالیچه های مشروطه، گفت: از قالیچه های مشروطه که در موزه مشروطه تبریز و باکو نگهداری می شود نمونه های نو یافته ای هم به دست آورده ایم که نشان می دهد بافندگان آن در منطقه قره باغ، با علاقه به این موضوع نمونه های دیگری هم بافته اند.

وی افزود: اشعار بافته شده در این قالیچه مرتبط با انقلاب مشروطه است، همچنین تصاویر، تکنیک بافت و رنگ های به کار رفته نیز منطقه قره باغ را محل بافت این قالیچه نشان می دهد.

بهشتی در ادامه با آنالیز نقشمایه ها و تطبیق تصاویر با منابع و نشریات آن دوران، بر ارتباط بین دستبافته و رسانه تأکید کرد.

پخش مستند قالی و مشروطه، نمایشگاه تابلو فرش هایی از تصاویر قهرمانان مشروطه، بخش های دیگر این نشست بودند.

در پایان این برنامه، نیز از استادان و کارشناسانی که طی سال های گذشته در حوزه قالی و پژوهش های مرتبط با تاریخ و هنر قالی فعالیت داشته اند، همچنین از خانواده زنده یاد استاد غلامحسین خیابانی تقدیر و تشکر شد.